
DESPRE INOVAȚIA SOCIALĂ ÎN LITERATURA DE LIMBĂ FRANCEZĂ

ANA BĂLAȘA

Inovația socială este în centrul multor dezbateri științifice și publice. Experții în domeniu consideră că trecerea la o societate sau la o economie bazată pe știința pune colectivitățile în fața provocării de a-și mări capitalul cognitiv și de a fi mereu în situația de a inova.

Unii cercetători plasează inovația socială în centrul dezvoltării socio-economice a secolului XXI. Criza actuală face mai necesară decât oricând inventarea unor noi modele de rezolvare a problemelor sociale, economice și de mediu.

În ciuda interesului pe care îl suscită, tematica inovației sociale nu este însă explorată pe cât s-ar părea. Sub diferite denumiri, inovația socială a existat în toate timpurile doar conceptul este de dată relativ recentă. Nu se poate stabili însă cu certitudine momentul în care noțiunea de „inovație socială” a fost folosită în discursul public.

În literatura științifică termenul a apărut ca atare, la începutul anilor 1970¹, Taylor, J.B. și Gabor D. fiind primii care l-au utilizat. Pentru Taylor, el desemnează „noi modalități de a face lucrurile (new ways of doing thing) în scopul explicit de a răspunde unor nevoi sociale².

Gabor, la rândul său consideră inovațiile sociale ca instrumente de luptă vizând un nou aranjament social: ele pot lua forma unor legi sau tehnologii, în funcție de consecințele sociale pozitive pe care le antrenează³. Fontan (1998) și Potter (1998) definesc inovația socială nu numai prin obiectivele și caracterul novator al soluțiilor propuse ci și prin procesul de elaborare a sa: inovația socială este rezultanta cooperării între o diversitate de actori în rândul cărora figurează și cei care trăiesc situațiile problematice care reclamă acțiune și o schimbare durabilă⁴.

Pentru cercetători, termenul de „inovație socială” reprezintă o adevărată provocare datorită pe de o parte, mării popularități câștigate iar pe de altă parte faptului că desemnează o realitate foarte diversă și cu contururi imprecise. Această provocare face însă parte din însăși construcția obiectului pentru cercetător și va fi cu atât mai mare cu cât termenul este deja utilizat de publicul larg (efect de modă sau obiect de controversă)⁵.

În cadrul Universității din Québec, Grupul de cercetare asupra inovației sociale, condus de profesorul Camil Bouchard a propus o definiție care se găsește cel mai frecvent citată în literatura domeniului: inovația socială înseamnă „*orice nouă abordare practică (procedeu), intervenție sau orice nou produs – puse la punct pentru a*

¹ Jean Bernatchez. 2006 „L’innovation sociale et l’université au Québec: le défi de rendre opératoire un concept polysemique, Second International Colloquium on Research and Higher, Education Policy, UNESCO, Paris

² Taylor, J.B. (1970) Introducing social innovation, Journal of Applied Behavioral Science, vol. 6, nr. 1.

³ Jean Bernatchez, op. cit.

⁴ Gabor, D. 1970, Innovations: scientific, technological, and social, London, Oxford University Press.

⁵ Lévesque, B. – Innovations et transformations sociales dans le développement économique et le développement social, în Cahiers du CRISES – Collection Etudes théoriques nr, ETO507, 2005

*ameliora o situație sau a soluționa o problemă socială și care își găsesc utilizatorul la nivelul instituțiilor, organizațiilor, comunităților*⁶.

Definiția este considerată interesantă și pentru că preia elemente teoretice de la Schumpeter, care sunt transferate în mediul socio-economic (nouă abordare, procedeu, intervenție, nou produs sau serviciu) și, de asemenea, se distinge de invenție și de transformarea socială pentru că trebuie să-și găsească utilizatorul la nivelul instituțiilor, organizațiilor, comunităților și să răspundă unei probleme căreia trebuie să-i aducă ameliorări.

Astfel definită, inovația socială nu răspunde exclusiv unei logici de piață sau nevoilor unei clientele ci unei urgențe de a ameliora practici sociale sau organizaționale și de a pune la punct altele noi; necesită o participare crescută a diferiților actori și difuzare prin mai multe mijloace: educație, formare, transfer de tehnologie și/sau cunoștințe. Această definiție recunoaște explicit inovația socială în domeniul social⁷.

Benoit Lévesque, vorbind despre teoria sistemelor de inovație care se construiește pornind de la sistemele tehnice, consideră că aceasta ajunge să lase inovațiilor sociale un spațiu care n-a încetat să se extindă fie în sensul inovațiilor organizaționale cu abordări evoluționiste, fie în sensul inovațiilor instituționale cu abordări instituționaliste⁸.

Un inventar interesant al definițiilor în circulație⁹ evidențiază faptul că acestea pun accentul pe mai multe dimensiuni: fie pe **comportamente sau atitudini** ale actorilor (ex.: capacitatea persoanelor de a inova în comportamentele lor sociale private și profesionale) fie pe **finalitatea urmărită** (ex.: calitatea vieții, dezvoltarea durabilă, prosperitate), pe **mobilurile actorilor** (ex.: rezolvarea problemelor relative la nevoi sociale sau educative), pe **mijloacele necesare** (ex.: recursul la concepte noi), pe **sectoarele luate în considerare** (educația, cultura, economia, media) sau pe **instituțiile implicate** (organizații filantropice, economie socială, organizații fără scop lucrativ, cooperative). Desigur aceste dimensiuni pot interacționa între ele dar conceptul rămâne încă echivoc.

Caracteristicile proprii inovației sociale vizează deci un nou serviciu, un nou produs, o nouă instituție, noi roluri sociale, noi modalități de intervenție socială, noi funcții într-o organizație, noi mecanisme de coordonare sau de guvernare – puse la punct pentru a ameliora o situație sau a rezolva o problemă de natură socială și având un utilizator.

Sunt și mulți autori, chiar în cadrul literaturii științifice care reduc însă inovația socială la dimensiunea sa organizațională. În context, Grupul de la Universitatea din Québec observă că niciun organism de reputație internațională – OCDE, de exemplu – nu a propus încă o definiție standardizată a inovării sociale, probabil pentru că – se recunoaște – teoria rămâne încă insuficientă. Totuși definiția utilizată de grup (cea a lui Camil Bouchard) este destul de asemănătoare cu cea a inovațiilor tehnologice, de produs sau de procedeu asumată de OCDE, acestea fiind larg acceptate, difuzate și testate¹⁰.

Hélène P. Tremblay, analizând definiția lui Bouchard, atrage atenția asupra unor exigențe și dificultăți de ordin operațional, o dificultate fiind chiar și absența unei bariere fixe între inovația socială și inovația tehnologică

⁶) Camil Bouchard – Recherches en sciences humaines et sociales et innovations sociales. Contributions à une politique de l'inmatériel, Québec: les publications du Québec p.7 (en collaboration avec le Groupe de travail sur l'innovation sociale (GTIS))

⁷ Lévesque, B., op. cit.

⁸ Lévesque, B., op. cit.

⁹ Tremblay, H.P., 2003, L'innovation sociale: entre la théorie et la pratique. Actes des Journées – Réseau sur l'innovation sociale, Chicoutimi.

¹⁰ Să mai adăugăm faptul că, în OSLO Manual ediția a III-a pentru prima oară se analizează inovațiile **nontehnologice** și legăturile dintre diferite tipuri de inovație.

Întrucât, orice inovație socială reclamă un suport tehnologic și orice inovație tehnologică se bazează sau generează o schimbare socială mai mult sau mai puțin importantă.

În multe medii științifice inovația socială este văzută ca proces inedit de dezvoltare socială. Legătura dintre **inovația socială și dezvoltarea socială** conturează un câmp de cercetări mult mai recent și mai puțin explorat. În opinia lui B. Lévesque, din perspectiva dezvoltării sociale, inovațiile sociale au fost adesea asociate economiei sociale în literatura francofonă în principal, și organizațiilor nonprofit, în literatura nord-americană sau anglo-saxonă.

Criza statului providențial și retragerea statului din anumite arii de intervenție a lăsat loc unor inițiative luate de actori proveniți din societatea civilă și posedând capacități, competențe și puterea necesară pentru a pune la punct noi servicii pentru persoane ca și servicii de proximitate. În această arie este mai frecvent vorba de inovație socială decât de inovație tehnologică. Cercetările sunt realizate, cel mai adesea nu de economiști ci de specialiști în științe sociale, fundamentale și aplicate.

Faptul că termenul de „inovație” este „unul din cuvintele cele mai utilizate”¹¹ și că a devenit un purtător al unei preocupări pozitive corespunde, în opinia lui Benoit Lévesque nu numai tranziției de la un model de dezvoltare (în criză) la un altul, în emergență, dar și unei specificități a acestui model și anume apelul relativ constant și continuu la inovație în dezvoltarea economică și în cea socială. Lévesque emite ipoteza că inovațiile nu numai că sunt centrale în noua paradigmă societală în emergență, dar, de asemenea, fac parte din marile transformări în curs: inovațiile vor deveni una din principalele căi, de la care pornind, societățile și economiile lor se refac, antrenând, după expresia lui Schumpeter, „distrujeri creatoare”¹².

În aceeași ordine de idei menționăm că, în prezentarea **Centrului austriac de inovare socială (ISZ)** directorul său științific consideră că **rolul inovării sociale** în dezvoltarea societății este esențial: „pentru asigurarea dinamicii, coeziunii și potențialului de creștere este nevoie de reforme sociale, ajustate la nevoile umanității. Inovațiile sociale fac parte din schimbarea socială, sunt interconectate cu structurile de putere și de comunicare, cu dimensiunea culturală a societăților”¹³.

După anul 2000 se observă o creștere marcantă a interesului pentru problematica inovațiilor sociale. S-au deschis **centre de inovare socială pe lângă mai multe universități**: Stanford (2000), Toronto (2004), Olanda (2006). Au loc numeroase colocvii internaționale, reuniuni, conferințe. De pildă, în Franța colocviul „Politicile publice favorizează inovația socială?” a avut loc sub egida Școlii Naționale de Administrație (ENA) și a dezbătut teme privind potențialul științelor sociale de a aborda acest concept, reforma statului și funcțiilor publice, problematica indicatorilor guvernării etc.

CRISES – Centrul de cercetări asupra inovației sociale cu sediul central la Québec, organizație inter-universitară (opt universități canadiene), creată în 1986 de către Benoit Lévesque și Paul Belangér, regroupează, din 2001, zeci de specialiști din diverse domenii care studiază și analizează inovațiile și transformările sociale pe trei axe complementare: **dezvoltare și teritoriu, condiții de viață și muncă și ocupare**.

Cercetătorii și universitarii de la CRISES au elaborat sub coordonarea profesorului Juan-Luis Klein, director adjunct al centrului, lucrarea „Inovația socială – emergență și efectele asupra transformărilor societății” (2007), 465 pagini.

¹¹ B. Lévesque relatează că în octombrie 2004 o căutare Google a evidențiat 13.500.000 de referințe privind inovația. Fără a fi toate pertinente, faptul demonstrează notorietatea acestei idei.

¹² B. Lévesque op. cit.

¹³ Josef Hochgerner, „Le centre autrichien d'innovation sociale”, *Bulletins électroniques, Autriche* 119, 12/2008

Forumul Internațional al Inovației Sociale (IFSI) asociație internațională creată încă din 1976 are ca obiectiv promovarea inovației sociale și a transformărilor instituționale în instituțiile publice și private. Perspectiva de abordare este predominant psihosociologică .

Organizația de cooperare și dezvoltare economică (**OCDE**) și-a manifestat interesul pentru inovațiile sociale încă din anii '90 când a făcut apel la cercetători pentru a preciza conceptul și a-i asigura promovarea, în principal în cadrul dezvoltării locale și al ocupării. Un număr de 26 experți au fost reuniți în cadrul programului LEED „Dezvoltare economică și crearea de locuri de muncă la nivel local” (Local Economic and Employment Development) pentru a reflecta asupra unei viziuni mai largi asupra economiei. A apărut astfel lucrarea „Reconcilierea economiei și socialului” (OECD - 1996). Programul LEED organizează, împreună cu alți parteneri, colocvii asupra inovațiilor sociale în domeniul dezvoltării locale și ocupării.

În 2005, pledând pentru politici sociale active, secretarul general al OCDE¹⁴ consideră că politicile sociale trebuie adaptate la noile realități și constrângeri, că ele trebuie mai degrabă să prevină decât să repare, să investească pentru a preveni dificultățile sociale de mâine. Politica socială activă a OCDE se bazează pe patru principii: să permită copiilor să ia cel mai bun start în viață, să ajute indivizii să surmonteze obstacolele în muncă, să permită concilierea vieții profesionale cu viața de familie și să fie mai puțin tributară vârstei indivizilor. Pentru a pune în practică aceste principii trebuie explorată o largă paletă de **inițiative**, „să ne străduim să definim strategii noi și inovante (s.n.) care să ne ajute să transformăm reușita economică în progres social”.

Comisia europeană la rândul său, a promovat mai multe programe în domeniu și a propus ca anul 2009 să fie proclamat „**Anul european al creativității și inovației**” care se va traduce, în statele membre, prin sensibilizarea opiniei publice la toate formele de inovație și creativitate și prin promovarea cercetării și învățământului științific și tehnologic.

Bibliografie

1. Jean Bernatchez 2006 „L'innovation sociale et l'université au Québec: le défi de rendre opératoire un concept polysemique, Second International Colloquium on Research and Higher, Education Policy, UNESCO, Paris
2. Cloutier, J. (2003) „Qu'est-ce que l'innovation sociale?” Cahiers du CRISES, Centre de recherche sur les innovations sociales, Montreal.
3. Dandurand, L. (2005) „Et si on parlait d'innovation sociale”, <<Politique publique et innovation sociale>>, Revue française d'administration publique, nr.115.
4. Klein, J. Et Harrison, D. (sous la dir. de) 2007, „L'innovation sociale. Emergence et effets sur la transformation des sociétés, Press de l'Université du Québec, Québec.
5. Lévesque, B. Et Lajeunesse, F. (coord.) 2005 – „Innovation et transformations sociales dans le développement économique et le développement social: approches théoriques et politiques publiques, Cahiers du CRISES, coll. „Etudes théoriques” .
6. Tremblay, H.P., 2003, „L'innovation sociale: entre la théorie et la pratique. Actes des Journées – Réseau sur l'innovation sociale, Chicoutimi.
7. x x x Les systèmes d'innovation à l'ère de la globalisation, Ed. Economica, Paris, 2000

¹⁴ Donald J. Johnston: „Activer les politiques sociales”, L'Observateur de l'OCDE, nr.248, martie, 2005.